

Konec knjige je posvečen zgodovini kinematografov v Celju. Avtor je raziskal pot kinematografa od tujine do slovenskih dežel in njegov prihod v mesto, ki je skozi čas do danes imelo šest kinematografov. S pomočjo širokega spektra virov je opisal podobo in delovanje vseh šestih kinematografov z manj poudarka na novejših dveh. Zaključni del je posvetil zgodovini filmskega plakata in nekdanjemu filmskemu festivalu Teden domačega filma in Celju kot kulisi za snemanje filmov.

Rdeča nit, ki povezuje posamezna poglavja, je mesto Celje in sama metodologija obravnave, ki je, kot že omenjeno, tvorjena iz zgodovinskega in umetnostnega dela. Teme delujejo naključne in menim, da celoto tvorijo kot kolaž, kar, če poznamo zgodbo nastanka knjige, ni tako nenavadno. Pohvalna je uporaba virov od arhivskega gradiva do pričevanj iz prve roke, kar omogoči bolj celosten pogled na zgodovino. Konec koncev je delo poljudne narave z manjšimi pomanjkljivostmi, kot ponekod opazen subjektiven pristop in v nekaterih primerih manj natančna obravnava virov. Kljub temu vabim vsakega, ki ga zanima zgodovina Knežjega mesta ob Savinji, k branju knjige, saj poleg zbranega zgodovinskega gradiva odraža tudi avtorjev dar za proučevane zgodovine in pisanje.

Žiga Jevšnik

UČNA URA SPOMINJANJA NA DUNAJSKI RINGSTRASSE ... Dokumentarna razstava maj – junij 2019, Dunaj

Italijanski umetniški fotograf **Luigi Toscano** je dobrih 70 let po koncu druge svetovne vojne, ki je med drugim terjala več kot 6 milijonov judovskih žrtev, izdelal izjemno fotografsko instalacijo, s katero je doslej v mnogih evropskih državah in v ZDA opozoril na nacistično preganjanje Judov in še zlasti na trpljenje Judov v koncentracijskih taboriščih širom okupirane Evrope. Gre za neverjetno izvirno in zanimivo umetniško postavitev, ki ima izjemno bogato sporočilno noto o tragediji holokavsta kot najhujši obliki kršenja temeljnih človekovih pravic in svoboščin doslej. Jedro te sporočilnosti pa je nujnost permanentnega spominjanja na to zlo 20. stoletja.

Umetnik je izdelal preko 200 velikih portretov preživelih Judov iz Ukrajine, Rusije, Češkoslovaške, Poljske, Nemčije, Izraela in Avstrije in ob njih zapisal kratko kronologijo. Dobršen del preživelih portretirancev je o trpljenju spregovoril odkrito, celo o nekaterih podrobnostih, ki so se jih še spomnili (gre seveda za stare ljudi, ki jih danes večinoma ni več med živimi) in s katerimi so dodatno argumentirali nujnost spominjanja, da holokavst ne bi šel v pozabo. Nekateri niso povedali nič drugega kot to, kje so se rodili. Nekaj jih ni vedelo ne za rojstni datum in ne za rojstni kraj, saj so bili rojeni v sirotišnicah in med nacistično vladavino odpeljani v tuje kraje, kjer so čakali na smrt. Ta se je redkih usmilila in le usodi se lahko zahvalijo, da so ostali živi. Kot na primer neki poljski Jud z imenom Marcel,

ki se je rešil pred pogubo tako, da ga je ukrajinska družina po begu iz geta zakopala globoko pod zemljo v posebno skrivališče. Ko so vojaki Rdeče armade poleti 1944 osvobodili Ukrajino, je zagledal svetlobo in se je najprej moral na novo začeti učiti hoditi. Pa še bolj pretresljive zgodbe so zapisane ob portretih preživelih. To so brez dvoma čustveno globoko obarvane zgodovinske pripovedi in so v bistvu kot zaokrožena celota spominjanja svojevrstna učna ura o holokavstu. Kljub temu, da smo priče osebnim zgodbam, to ne zmanjšuje celovitosti in zaokroženosti sporočila, da se je treba na holokavst vedno znova spominjati, predvsem pa o njem učiti mlade rodove, da se ta tragedija ne bi nikoli več ponovila.

Ko je bilo leta 1945 vojne konec, so ostali preživeli Judje brez vsega, brez družin, brez oblačil, brez hrane, brez virov za preživljanje. A so vztrajali in po hudem osebnem trpljenju prišli v ZDA in Izrael. Tam so morali začeti novo življenje in dovršen del teh o holokavstu ni nikoli spregovoril. Večina od njih se tudi ni hotela vrniti na mesta medvojnih grozodejstev v uničevalnih ali koncentracijskih taboriščih. Spomini so bili in so ostali do konca njihovega življenja preveč boleči. Umetniku tudi niso dovolili fotografirati. Tudi to je sporočilo umetniške instalacije

na Dunaju, ki so jo postavili pod pokroviteljstvom avstrijskega zveznega predsednika Aleksandra Van der Bella.

Razstava »*Proti pozabi*« je doslej povsod naletela na neverjeten odmev. Z zanimanjem so si jo ogledali v Mannheimu, nato v Kijevu, v Berlinu in leta 2018 tudi v ZDA. Tam je bila najprej na ogled v palači OZN, nato pa še v Bostonu in v Washingtonu. Na ogled so jo postavili tudi v Mainzu, zdaj pa si jo z velikim zanimanjem ogledujejo Dunajčani in z njimi številni turisti, ki že preplavljajo avstrijsko prestolnico. Zanimanje je res veliko, obiskovalci pa se ob 2 metra visokih portretih na sloviti Ringstrasse pri vhodu v Hofburg ustavljajo tudi v večernem času. Takrat izmučeni obrazi ljudi, ki so bili nekoč samo številke, razčlovečeni in ponižani, povedo največ. V soju uličnih svetilk obiskovalci nemo zrejo v te podobe ljudi, ki so morali nečloveško trpeti samo zato, ker so bili drugačni. In ker je neka ideologija (katere zgodovinski nastavki sploh še niso pozabljeni) terjala rasno čisto družbo. Projekt, vreden pozornosti in hvalevredna moderna oblika opozarjanja na nacistično preganjanje ne samo Judov, pač pa vseh svobodoljubnih in svobodomiselnih ljudi. Čisto blizu nas!

Marjan Toš